

«ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ВИДАННЯ:

ТАЦІЙ В. Я., почесний президент НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України (голова редколегії)

ШЕМШУЧЕНКО Ю. С., академік НАН України та НАПрН України (заступник голови редколегії)

ПЕТРИШИН О. В., радник президії НАПрН України, академік НАПрН України (відповідальний секретар редколегії)

БАРАБАШ Ю. Г., академік-секретар відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

БИТЯК Ю. П., академік НАПрН України

БОРИСОВ В. І., академік НАПрН України

БОРИСОВА В. І., член-кореспондент НАПрН України

БУРОМЕНСЬКИЙ М. В., член-кореспондент НАПрН України

ГЕТЬМАН А. П., заступник академіка-секретаря відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України, академік НАПрН України

ГЛІБКО С. В., директор Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ГОНЧАРЕНКО В. Д., академік НАПрН України

ГУСАРОВ С. М., член-кореспондент НАПрН України

ДОВГЕРТ А. С., заступник академіка-секретаря відділення цивільно-правових наук НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

ЖУРАВЕЛЬ В. А., президент НАПрН України, академік НАПрН України

КІВАЛОВ С. В., керівник Південного регіонального наукового центру НАПрН України, академік НАПрН України

КОМАРОВ В. В., академік НАПрН України

КРУПЧАН О. Д., директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, академік НАПрН України

КУЗНЄЦОВА Н. С., академік НАПрН України

КУЧЕРЯВЕНКО М. П., академік НАПрН України

ЛУК'ЯНОВ Д. В., член-кореспондент НАПрН України

МАКСИМОВ С. І., заступник академіка-секретаря відділення теорії та історії держави і права НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

НАСТЮК В. Я., член-кореспондент НАПрН України

НОР В. Т., академік НАПрН України

ОРЛЮК О. П., академік НАПрН України

ПИЛИПЧУК В. Г., директор Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України», академік НАПрН України

ПРИЛИПКО С. М., академік НАПрН України

СЕРЬОГІНА С. Г., директор Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

СКРИПНЮК О. В., віцепрезидент НАПрН України, академік НАПрН України

ТИХИЙ В. П., радник президії НАПрН України, академік НАПрН України

УСТИМЕНКО В. А., член-кореспондент НАН України та НАПрН України

ШАКУН В. І., академік НАПрН України

ШЕПІТЬКО В. Ю., академік-секретар відділення кримінально-правових наук НАПрН України, академік НАПрН України

ШУЛЬГА М. В., член-кореспондент НАПрН України

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 4

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2024

УДК 340(477)(031)

В27

Редакційна колегія 4-го тому:

**Ю. Г. Барабаш (голова),
О. В. Скрипнюк (заступник голови), О. В. Батанов (відповідальний секретар),
О. М. Бориславська, Л. І. Летнянчин, С. Г. Серьогіна**

В27 **Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016— .**

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 4 : Конституційне право /редкол.: Ю. Г. Барабаш (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2024. — 1072 с.

ISBN 978-966-998-618-4

Видання є першим в Україні систематизованим зведенням сучасних знань про ключові поняття, концепції та доктрини конституційного права як основи національного права.

Розраховане як на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, так і на політичних діячів, державних службовців, представників різних правничих професій, а також на всіх тих, кого цікавлять актуальні проблеми конституційного права.

УДК 340(477)(031)

© Національна академія правових наук України, 2024

© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2024

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2024

© Видавництво «Право», 2024

ISBN 978-966-998-618-4 (т. 4)

ISBN 978-966-937-048-8

ПЕРЕДМОВА

Четвертий том «Великої української юридичної енциклопедії» присвячений конституційному праву як основі національного права. Цінності та принципи сучасного конституційного права мають загальносвітове значення, спираючись на чітке розуміння співвідношення людської гідності, свободи та демократії. Втілюючи споконвічні національні демократичні традиції та світовий досвід конституціоналізму, українське конституційне право є віддзеркаленням тенденцій прогресивного розвитку сучасної цивілізації.

Мета укладачів тому – допомогти читачеві розібратися у складній системі сучасних конституційно-правових дефініцій. До підготовки видання залучені представники всіх провідних правничих шкіл нашої держави, а також науковці, які працюють судьями Конституційного Суду України, Верховного Суду, займають відповідальні посади в інших органах державної влади.

Світоглядне сприйняття авторського колективу тому базується на розумінні конституційного права як регулятора суспільних відносин, що ґрунтується на таких цінностях і принципах правового лібералізму, як демократія, верховенство права, права людини, свобода й людська гідність. Саме під таким кутом зору подавався матеріал щодо сутності тих чи інших термінів конституційно-правової науки. Центральне місце в цьому томі енциклопедії займає українське конституційне право, що цілком природно. Водночас у ньому широко представлено порівняльно-правовий аспект, який покликаний ознайомити читача із загальновизнаними принципами й стандартами зарубіжного конституціоналізму.

У томі представлено також терміни, які стосуються інститутів, явищ і процесів різногалузевої юридичної спрямованості в їх конституційному вимірі. Адже значна частина термінів сучасної юриспруденції має трансгалузевий характер, тобто вони мають не тільки конституційно-правові значення та зміст, а й активно використовуються в інших галузях національного права. Автори в цих випадках намагалися зосереджуватися саме на їх конституційно-правовому змісті.

Редакційна колегія ставила собі за мету продемонструвати читачеві все різноманіття підходів в академічній доктрині та конституційній юриспруденції з питань інтерпретації та застосування норм конституційного права. Тому, окрім суто теоретичних характеристик, продемонстровано розуміння відповідних конституційних принципів та інститутів у практиці Конституційного Суду України й органів конституційної юстиції зарубіжних країн. Лише таке поєднання науки та «живого» права дає змогу отримати цілісне уявлення про інтерпретовані явища.

Редакційна колегія так само намагалась вийти за межі усталеного для подібного роду довідкових видань термінологічного ряду й запропонувати читачеві сучасну інтерпретацію таких новітніх для вітчизняного конституційно-правового дискурсу категорій, як «континуїтет», «принцип солідарності», «сутнісний зміст прав людини», «конституційна економіка» й низка інших.

Варто усвідомлювати й те, що сучасне конституційне право в цілому, його термінологія та понятійний апарат, система й джерела доволі рухливі та здатні до перманентних змін. У конституційному праві під впливом часу й викликів сьогодення, наприклад, із розвитком біомедичних або інформаційних технологій, з'являються нові інститути. Деякі з інститутів, які існують, поступово втрачають своє значення, а відповідні поняття поступово зникають із наукового обігу. Відбувається еволюція у сприйнятті таких термінів і значенні відповідних конституційно-правових інститутів та процесів. Зважаючи на це, зокрема, до цього тому ввійшов матеріал зі сфери муніципального права, що останнім часом намагається виокремитись, отримавши власну галузеву спрямованість.

Нормативний матеріал у виданні подано станом на 1 жовтня 2023 року.

Редколегія

СПИСОК АВТОРІВ ЧЕТВЕРТОГО ТОМУ «ВЕЛИКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ»

- БАЙМУРАТОВ Михайло Олександрович**, доктор юридичних наук, професор
- БАЙРАЧНА Лариса Кімівна**, кандидатка філософських наук, доцентка
- БАКУМОВ Олександр Сергійович**, доктор юридичних наук, професор
- БАРАБАШ Юрій Григорович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- БАТАНОВ Олександр Васильович**, доктор юридичних наук, професор
- БАТАНОВА Наталія Миколаївна**, кандидатка юридичних наук
- БЕРЧЕНКО Григорій Валерійович**, кандидат юридичних наук, доцент
- БЕСЧАСТНИЙ Віктор Миколайович**, доктор юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор
- БОДРОВА Ірина Іванівна**, кандидатка юридичних наук, доцентка
- БОРИСЛАВСЬКА Олена Марківна**, докторка юридичних наук, професорка
- БОРИСЛАВСЬКИЙ Любомир Володимирович**, кандидат юридичних наук, доцент
- ВАСИЛЬЧЕНКО Оксана Петрівна**, докторка юридичних наук, професорка
- ВОВК Дмитро Олександрович**, кандидат юридичних наук, доцент
- ВОРОНОВ Марк Миколайович**, кандидат юридичних наук, доцент
- ГРИЩУК Оксана Вікторівна**, докторка юридичних наук, професорка
- ДАХОВА Ірина Іванівна**, кандидатка юридичних наук, доцентка
- ЄЗЕРОВ Альберт Анатолійович**, кандидат юридичних наук, доцент
- КИЧУН Віктор Іванович**, кандидат юридичних наук, доцент
- КЛЮЧКОВСЬКИЙ Юрій Богданович**, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
- КОБРИН Володимир Степанович**, кандидат юридичних наук, доцент
- КОВТУН Віталій Іванович**, кандидат юридичних наук, доцент
- КОЛІСНИК Віктор Павлович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КОЛОДІЙ Анатолій Миколайович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КОРОСД Сергій Олександрович, доктор юридичних наук, професор

КОСТЕЦЬКА Тетяна Анатоліївна, кандидатка юридичних наук, доцентка

КОФМАН Борис Якович, доктор юридичних наук, старший дослідник

КУЯН Ірина Анатоліївна, докторка юридичних наук, старший науковий співробітник

КРЕСІНА Ірина Олексіївна, докторка політичних наук, професорка, член-кореспондент НАПрН України

ЛЕМАК Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ЛЕТНЯНЧИН Любомир Іванович, кандидат юридичних наук, доцент

ЛИСЕНКО Олена Миколаївна, кандидатка юридичних наук, доцентка

ЛОТЮК Ольга Степанівна, докторка юридичних наук, професорка

ЛЮБЧЕНКО Олексій Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент

ЛЮБЧЕНКО Павло Миколайович, доктор юридичних наук, професор

МАРИНІВ Андрій Володимирович, кандидат юридичних наук

МАРИНІВ Іванна Ігорівна, кандидатка юридичних наук, доцентка

МАРУСЯК Олександр Васильович, доктор філософії в галузі права

МАРЦЕЛЯК Олег Володимирович, доктор юридичних наук, професор

МАРЧУК Микола Іванович, доктор юридичних наук, професор

МАТАТ Андрій Володимирович, доктор філософії в галузі права

МШИНА Наталя Вікторівна, докторка юридичних наук, професорка

МОХОНЧУК Богдан Сергійович, кандидат юридичних наук

НЕСТЕРЕНКО Оксана Вячеславівна, кандидатка юридичних наук

ОМЕЛЬЧЕНКО Наталія Леонідівна, кандидатка юридичних наук, доцентка

ПАВШУК Катерина Олександрівна, кандидатка юридичних наук, доцентка

ПИЖОВ Олександр Михайлович, доктор філософії в галузі права

РЕЧИЦЬКИЙ Всеволод Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент

- РОМАНЮК Павло Віталійович**, кандидат юридичних наук, доцент
- САВЧИН Михайло Васильович**, доктор юридичних наук, професор
- СЕЛІВАНОВ Анатолій Олександрович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- СЕРЬОГІН Віталій Олександрович**, доктор юридичних наук, професор
- СЕРЬОГІНА Світлана Григорівна**, докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондент НАПрН України
- СКРИПНЮК Олександр Васильович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- СЛІНЬКО Тетяна Миколаївна**, кандидатка юридичних наук, професорка
- СМОРОДИНСЬКИЙ Віктор Семенович**, кандидат юридичних наук, доцент
- СОВГИРЯ Ольга Володимирівна**, докторка юридичних наук, професорка
- СУХОНОС Володимир Вікторович**, доктор юридичних наук, професор
- ТЕРЛЕЦЬКИЙ Дмитро Сергійович**, кандидат юридичних наук, доцент
- ТКАЧЕНКО Євгеній Володимирович**, кандидат юридичних наук, доцент
- УВАРОВА Олена Олександрівна**, кандидатка юридичних наук, доцентка
- ФЕДОРЕНКО Владислав Леонідович**, доктор юридичних наук, професор
- ЧОРНЕНЬКИЙ Віталій Ігорович**, кандидат юридичних наук, доцент
- ЧУБ Олена Олександрівна**, кандидатка юридичних наук, доцентка
- ШЕВЧУК Станіслав Володимирович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- ЩЕРБАНЮК Оксана Володимирівна**, докторка юридичних наук, професорка
- ЯНЧУК Артем Олександрович**, доктор юридичних наук, професор
- ЯРОШЕНКО Олег Миколайович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Довідкове видання

**ВЕЛИКА
УКРАЇНЬСЬКА
ЮРИДИЧНА
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ**

У двадцяти томах

**Том 4
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО**

4-й том уміщує 247 статей

Коректор *П. О. Білоус*

Технічний редактор *А. Т. Гринченко*

Підписано до друку з оригінал-макета 06.05.2024.
Формат 70×100 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 86,4. Обл.-вид. арк. 79. Вид. № 3292.
Тираж 500 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80, Харків, 61002, Україна
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 5748 від 06.11.2017